

ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐ ՊԱՏԺԻՑ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՎԱՂԱԺԱՄԿԵՏ ԱՋԱՏԵԼԻՍ

Արփինե Սարգսյան

*ՀՀ արդարադատության նախարարության
հակակոռուպցիոն և քրեակատարողական
քաղաքականության մշակման վարչության պետ,
ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ*

Պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելը դիտվում է որպես խրախուսանքի միջոց, որից օգտվելու համար դատապարտյալը պատժի կրման ընթացքում պետք է դրսևորի պատշաճ վարքագիծ, և նրա մոտ նոր հանցագործություն կատարելու հավանականությունը ցածր լինի: Այդուհանդերձ, այս երկու չափանիշների բավարարումը անհրաժեշտ է, բայց ոչ բավարար. պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատվելու դեպքում սահմանվում է նաև փորձաշրջան, որի ընթացքում անձը պետք է ձգտի դրսևորել օրինապահ վարքագիծ: Իսկ եթե փորձաշրջանի ընթացքում անձը չի կատարում իր վրա դրված պարտականությունները, վրա են հասնում համապատասխան հետևանքներ:

Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի (այսուհետ՝ ՀՀ ՔՕ) 76-րդ հոդվածի 6-րդ մասն ամրագրում է այն դեպքերը, երբ փորձաշրջանի ընթացքում դատարանը պետք է դիտարկի պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելը վերացնելու հարցը: Նշված մասի համաձայն՝ եթե փորձաշրջանի ընթացքում դատապարտյալը՝

1) չարամտորեն խուսափում է պայմանական վաղաժամկետ ազատելիս դատարանի կողմից իր վրա դրված պարտականությունները կատարելուց, ապա դատարանը, դատապարտյալի վարքագծի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմնի միջնորդությամբ, որոշում է կայացնում պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու և պատժի չկրած մասն ի կատար ածելու մասին.

2) կատարում է անզգույշ հանցանք, ապա պայմանական վաղաժամկետ ազատումը պահպանելու կամ վերացնելու հարցը լուծում է դատարանը.

3) կատարում է դիտավորյալ հանցանք, ապա դատարանը նրա նկատմամբ պատիժ է նշանակում ՀՀ ՔՕ 67-րդ հոդվածով նախատեսված կանոններով: Նույն կանոններով պատիժ է նշանակվում, եթե կատարվել է անզգույշ հանցանք, և դատարանը վերացնում է պայմանական վաղաժամկետ ազատումը:

Պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու վերոնշյալ հիմքերը սպառիչ են, ինչն էլ նշանակում է, որ պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը, նշված հիմքերից բացի, որևէ այլ հիմքով վերացվել չի կարող:

Վկայակոչված քրեաիրավական դրույթի վերլուծությունը թույլ է տալիս նաև առանձնացնել դատարանի կողմից պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու երկու եղանակ՝ **պարտադիր և հայեցողական**: Սույն աշխատանքի շրջանակներում վերլուծության կենթարկվեն նշված երկու եղանակների հիմնախնդիրները:

Այսպես, դատարանը **պարտադիր** վերացնում է պայմանական վաղաժամկետ ազատումը, եթե փորձաշրջանի ընթացքում՝

1) դատապարտյալը չարամտորեն խուսափել է դատարանի կողմից իր վրա դրված պարտականությունները կատարելուց, կամ

2) դատապարտյալը կատարել է դիտավորյալ հանցանք:

Առաջին դեպքում դատարանի կողմից պետք է հաստատված համարվի երկու հանգամանք՝

1) դատապարտյալը պետք է խուսափած լինի դատարանի կողմից իր վրա դրված պարտականության կատարումից,

2) պարտականությունը կատարելուց խուսափելը պետք է լինի չարամտորեն:

ՀՀ ՔՕ 76-րդ հոդվածի 2-րդ մասից հետևում է, որ պայմանական վաղաժամկետ ազատում կիրառելիս դատարանը փորձաշրջանի ընթացքում դատապարտյալի վրա կարող է դնել ՀՀ ՔՕ 70-րդ հոդվածի 5-րդ մասով նախատեսված պարտականությունները, ինչպես նաև տուժողին պատճառված իրական վնասը հատուցելու կամ այլ կերպ հարթելու պարտականություն, եթե դատապարտյալը դեռևս չի հատուցել կամ այլ կերպ չի հարթել այդպիսի վնասը: ՀՀ ՔՕ 70-րդ հոդվածի 5-րդ մասն իր հերթին ամրագրում է, որ «Պատիժը պայմանականորեն չկիրառելու մասին որոշում կայացնելիս դատարանը դատապարտյալի վրա կարող է դնել որոշակի պարտականություններ՝ չփոխել մշտական բնակության վայրը, բուժման կուրս անցնել ավիոհամուլությունից, թմրամոլությունից, վեներական հիվանդությունից կամ թունամոլությունից, նյութական օգնություն ցույց տալ ընտանիքին: Ղատարանը, դատապարտյալի վարքագծի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող իրավասու մարմնի միջնորդությամբ կամ առանց դրա, դատապարտյալի վրա կարող է դնել նաև նրա ուղղմանը նպաստող այլ պարտականություններ կամ փոխարինել դրանք»:

Վկայակոչված դրույթից բխում է, որ օրենսդիրը, թեև ոչ սպառիչ, բայց սահմանել է այն պարտականությունների ցանկը, որոնք կարող են փորձաշրջանի ընթացքում դրվել դատապարտյալի վրա:

Այս համատեքստում հարկ է նկատել, որ փորձաշրջանի ընթացքում դատապարտյալի վարքագծի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմնի՝ ՀՀ արդարադատության նախարարության պրոբացիայի ծառայության (այսուհետ՝ Պրոբացիայի ծառայություն) գործունեությունը կարգավորող մայր օրենքի՝ «Պրոբացիայի մասին» ՀՀ օրենքի 28-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերի համաձայն՝ Պրոբացիայի ծառայությունն իր մոտ հաշվառված պրոբացիայի շահառուների վերասոցիալականացման նպատակով մշակում և իրականացնում է համապատասխան աշխատանքի և սոցիալական ապահովությանը, մշակութային, կրթական, մասնագիտական վերապատրաստմանը և վերադրակավորմանը, սպորտային, առողջապահական, հոգեբանական, վարքաբանական, զբաղվածությանն ուղղված միջոցառումներ և ծրագրեր: Պրոբացիայի յուրաքանչյուր շահառուի վերաբերյալ ռիսկերի և պահանջմունքների գնահատման հիման վրա կազմվում է վերասոցիալականացման միջոցառումների առանձին ծրագիր՝ հաշվի առնելով պրոբացիայի շահառուի անձի առանձնահատկությունները:

Նույն օրենքի 24-րդ հոդվածի 6-րդ մասի համաձայն՝ պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելու մասին դատական ակտի հիման վրա և դրա շրջանակում, ինչպես նաև պրոբացիայի շահառուի վերաբերյալ ռիսկերի և պահանջմունքների գնահատման հիման վրա վերահսկողության պլանում պրոբացիայի ծառայողը սահմանում է պրոբացիայի շահառուի վերահսկողության ենթակա գործողությունները և դրանց կատարման ժամկետները, իրավունքներն ու պարտականությունները, դրանք խախտելու համար օրենքով նախատեսված պատասխանատվությունը, ինչպես նաև պրոբացիայի շահառուի վերասոցիալականացմանն ուղղված անհատական ծրագիրը:

Բերված դրույթի վերլուծությունից հետևում է, որ դատարանի սահմանած պարտականություններից գատ՝ պրոբացիայի ծառայողը դատապարտյալի (այս դեպքում՝ պրոբացիայի շահառուի) ռիսկերի և կարիքների գնահատման հիման վրա կարող է «բացահայտել» այնպիսի խնդիրներ, որոնց լուծման նպատակով անձի վրա պետք է դրվեն որոշակի պարտականություններ: Չնայած դրան՝ եթե այդ «բացահայտումները» դրված չեն դատական ակտի հիմքում, և դրանց հիման վրա դատական ակտով սահմանված չէ որևէ պարտականություն, ապա ցանկացած այլ

գործողության կատարումը կամ անգործությունը, որը չի ենթադրում դատարանի կողմից դրված պարտականության խախտում, փաստացի մնալու է անհետևանք:

Գործնականում նման իրավիճակները բացառելու նպատակով, կարծում ենք նախևառաջ անհրաժեշտ է առավել արդյունավետ օգտագործել պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատման դեպքում ՀՀ ՔՕ 76-րդ հոդվածի 1.1-րդ և 1.2-րդ մասերով նախատեսված հանգամանքների գնահատման վերաբերյալ Պրոբացիայի ծառայության կողմից զեկույց ներկայացնելու գործառնությունը:

Այսպես, ՀՀ ՔՕ 76-րդ հոդվածի 1-ին մասի և ՀՀ քրեակատարողական օրենսգրքի (այսուհետ՝ ՀՀ ՔԿՕ) 115-րդ հոդվածի 4-րդ մասի կարգավորումներից բխում է, որ Պրոբացիայի ծառայությունը գնահատում է ՀՀ ՔՕ 76-րդ հոդվածի 1.1-րդ և 1.2-րդ մասերով նախատեսված հանգամանքները, որոնք վերաբերում են դատապարտյալի պատշաճ վարքագծին և նրա կողմից նոր հանցագործություն կատարելուն, և ներկայացնում զեկույց: Այսինքն՝ Պրոբացիայի ծառայությունը գնահատման է ենթարկում նշված մասերով նախատեսված բոլոր հանգամանքները և դրանց վերաբերյալ ներկայացնում համապարփակ տեղեկատվություն: Սա հնարավորություն է տալիս Պրոբացիայի ծառայությանը ճանաչել իր հավանական շահառուին, գնահատել նրա ռիսկերն ու կարիքները, ինչը հետագայում կօգնի փորձաշրջանն առավել արդյունավետ կազմակերպելու և կանխատեսելի դարձնելու հարցում: Այդուհանդերձ, Պրոբացիայի ծառայությունը **զեկույցում չի հանգում հետևության այն մասին, թե իր վերահսկողության տակ հայտնվելու դեպքում անձի վրա ինչպիսի պարտականություններ պետք է դրվեն**, որոնց իրականացմամբ Պրոբացիայի ծառայությունը կկարողանա հետևողականորեն կենսագործել իր առաքելությունը և անձին վերադարձնել հասարակություն: Ասվածի հիմքում ընկած է երկու կարևոր հիմնախնդիր.

1) օրենքի մակարդակով **Պրոբացիայի ծառայությունը հնարավորություն չունի իր զեկույցը դարձնել առավել խորհրդատվական, այլ ոչ զուտ գնահատողական**.

2) **Պրոբացիայի ծառայությունը չունի համապատասխան գործիքակազմ խորը գնահատելու դատապարտյալի ռիսկերն ու կարիքները և ըստ այդմ հանգելու այնպիսի հետևության, որն առնվազն 70% ճշգրտությամբ կկանխատեսի դատապարտյալի կրկնահանցագործության ռիսկը:**

Առաջին հիմնախնդիրը հնարավոր է լուծել ՀՀ ՔՕ-ում և ՀՀ ՔԿՕ-ում համապատասխան լրացումներ կատարելու միջոցով, որոնց ուժով Պրոբացիայի ծառայությունն իր զեկույցում դատարանին խորհրդատվություն կտրամադրի այն մասին, թե հասարակության պայմաններում հայտնվելու դեպքում անձի վրա ինչպիսի պայմաններ / պարտականություններ պետք է դրվեն:

Երկրորդ հիմնախնդրի առնչությամբ նշենք, որ մի շարք երկրներ դատապարտյալի վարքագիծն ու նրա կրկնահանցագործության ռիսկը գնահատելու համար օգտագործում են թղթային կամ էլեկտրոնային գործիքներ¹: Վերջիններս բաղ-

¹ Օրինակ Մեծ Բրիտանիայում գործում են Offender Assessment System (OASys) և Offender Group Reconviction Scale (OGRS) գործիքները, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում՝ Կարևոր գործոնների միավոր (Salient Factor Score (SFS) սանդղակ-գործիքը: Դրանց հիմքում դրված են ստատիկ և դինամիկ մի շարք գործոններ: Ստատիկ միջամտության չենթարկվող գործոնների մեջ են մտնում դատապարտյալի տարիքը հանցագործությունը կատարելիս, նախկինում դատված լինելը, թմրամոլությունը, փոքր հասակում ունեցած բարդությունները, սեռը և ծագումը (էթնիկ պատկանելությունը): Դինամիկ՝ ազդեցության ենթարկվող գործոններն իրենց հերթին կարող են լինել դատապարտյալի շրջապատին և կլինիկական վիճակին առնչվող տվյալներ: Շրջապատին առնչվող տվյալներից են սոցիալական կապերի թույլ աջակցությունը կամ դրանց բացակայությունը, կրթության ոչ բավարար մակարդակը և այլն: Իսկ կլինիկական տվյալների մեջ կարող են ներառվել զանազան ազդակները վերահսկելու ունակության պակասը, կատաղությունն ու թշնամանքը կամ բուժման նկատմամբ բացասական վերաբերմունքը (ավելի մանրամասն տե՛ս **Nicola Padfield, Van van Zyl Smit, Frieder Dünkel**, "Release from Prison", William Publishing, 2010, էջ 310):

կացած են մի շարք հարցերից, որոնք գնահատողին օգնում են ճիշտ կազմակերպել դատապարտյալի հետ անցկացվող հարցազրույցը, որպեսզի ստացվեն դատապարտյալի վարքագծի և նրա վերաբերմունքի վերաբերյալ անհրաժեշտ տվյալներ: Ընդ որում՝ հարկ է նշել, որ ստացված տվյալները համալրվում են նաև քրեակատարողական հիմնարկում դատապարտյալի վերաբերյալ կազմված անձնական գործում առկա տվյալներով, որոնք իրենց ամբողջության մեջ դառնում են դատապարտյալի վերասոցիալականացման աստիճանի և կրկնահանցագործության ռիսկի ցուցիչները: Արդյունքում՝ դատապարտյալը դասակարգվում է ռիսկային որևէ խմբում՝ ցածր, միջին կամ բարձր: Այս համատեքստում նշենք, որ ներկայումս Պրոբացիայի ծառայությունում ևս գործարկվել է պրոբացիայի շահառուների ռիսկերի և կարիքների գնահատման համար մշակված գործիքը: Այդուհանդերձ, դեռևս վաղ է այս գործիքի արդյունավետության մասին խոսելը, քանի որ այն միայն վերջերս է գործարկվել և ծառայում է որպես պրոբացիայի շահառուի վերասոցիալականացման գործընթացն ավելի արդյունավետ կազմակերպելու միջոց:

Որքան էլ գործնականում և տեսականորեն նման գործիքի օգտագործումն ավելի նախընտրելի լինի, քան անկախ մասնագետի կողմից ներկայացված եզրակացությունը¹, պետք է փաստել, որ այն տեխնիկական միջոց է, որն ամբողջ ճշգրտությամբ գործել չի կարող: Այս առումով էդ. Լատեսսան և Բ. Լովինսը այնդուրեք են, որ չնայած խնդրո առարկա գործիքը կրճատում է դատապարտյալի ապագա հավանական վարքագծի վերաբերյալ առկա անորոշությունը, այնուամենայնիվ այն կարող է սխալների պատճառ դառնալ, ուստի գնահատման արդյունքում տրված եզրակացությունը պետք է լինի բացառապես խորհրդատվական, այլ ոչ պարտադիր բնույթի: Անգամ մեծ ծավալի տեղեկատվության և վերլուծական առաջադեմ մեթոդների կիրառմամբ գործածվող գործիքներն ունակ են միայն 70% ճշգրտությամբ կանխատեսել կրկնահանցագործության ռիսկը, եթե գնահատումն իրականացվել է վերապատրաստված անձնակազմի կողմից²:

Ռիսկերի և կարիքների գործիքի մասին խոսելիս չենք կարող չանդրադառնալ այն հարցին, թե երբ է պետք գործածել այն: Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունները թույլ են տալիս առանձնացնել դրանց կիրառման տարբեր ժամկետներ՝ պատժի ժամկետի՝ օրենքով սահմանված մասը լրանալուց 3 ամիս առաջ, 6 ամիս առաջ և այլն: Կարծում ենք՝ հայ օրենսդրի կողմից սահմանված 80-օրյա ժամկետը բավարար է դատապարտյալի վերաբերյալ ամբողջական պատկերացում կազմելու և գնահատողական բնույթի եզրահանգումների համար:

Այդուհանդերձ, հարկ է նկատել, որ անգամ վկայակոչված երկու հիմնախնդիրների լուծումը չի կարող ապահովել ցանկալի արդյունքը: Ասվածը հիմնավորվում է նրանով, որ անգամ եթե Պրոբացիայի ծառայությունը խորը գնահատման ենթարկի դատապարտյալի ռիսկերն ու կարիքները և դրա հիման վրա դատարանին ներկայացնի պարտականությունների «ցանկ», որը դատապարտյալը պետք է պարտավորվի կատարել փորձաշրջանի ընթացքում, դատարանը կարող է պարզապես անձի վրա որևէ պարտականություն չդնել, քանի որ պարտականություն սահմանելը դատարանի հայեցողությունն է և ոչ թե պարտականությունը: Պրակտիկայի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ **դեպքերի ճնշող մեծամասնությամբ դատարանները պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելիս դատական ակտով անձի նկատմամբ չեն սահմանում վերասոցիալականացմանը նպաստող որևէ պարտականություն կամ բավարարվում են միայն մշտական բնակությանը վայրը չփոխելու պարտա-**

¹ Տե՛ս օրինակ **Eileen Sullivan and Ronnie Green**, “States Predict Inmates’ Future Crimes with Secretive Surveys,” Associated Press, February 24, 2015:

² Ավելի մանրամասն տե՛ս **Edward J. Latessa and Brian Lovins**, “The Role of Offender Risk Assessment: a Policy Maker Guide,” Victims and Offenders, vol. 5, 2010, էջ 212:

կանությամբ¹ և, միաժամանակ, անձի վարքագծի նկատմամբ վերահսկողությունը դնում Պրոբացիայի ծառայության վրա. 2020 թվականի հունվար ամսվա դրությամբ Պրոբացիայի ծառայությունում առկա է դատարանի՝ դատապարտյալին պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելու մասին 147 որոշում, որոնցից ընդամենը 22-ով է սահմանվել անձի վերասոցիալականացմանը նպաստող միջոցառումներին մասնակցելու պարտականություն²: Արդյունքում ունենում ենք հետևյալ պատկերը. մի կողմից՝ անձի վրա դատական ակտով, ըստ էության, դրված է նրա վերասոցիալականացմանը նպաստող որևէ պարտականություն, ուստի նա պարտավոր է կատարել այնպիսի գործողություններ, որոնք դուրս են դատական ակտի շրջանակներից, մյուս կողմից՝ այդպիսի պայմաններում իմաստագրվում են Պրոբացիայի ծառայության դերն ու նշանակությունը դատապարտյալի վերասոցիալականացման գործում, քանի որ դատարանի կողմից փորձաշրջանի ընթացքում որևէ պարտականություն չսահմանելու կամ պարտականությունների անհրաժեշտ և պիտանի ցանկ չսահմանելու դեպքում Պրոբացիայի ծառայության կողմից դատապարտյալի վերասոցիալականացման նպատակով գործադրվող բոլոր ջանքերն ի չիք կդառնան:

Կարծում ենք՝ փորձաշրջանի ընթացքում դատարանը պետք է պարտադիր կերպով անձի վրա դնի այնպիսի պարտականություններ, որոնք կնպաստեն անձի վերասոցիալականացման գործընթացը հաջողությամբ ավարտելուն. չէ՞ որ պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատման դեպքում պատժի նպատակների ապահովումը դեռևս շարունակվում է:

Պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու համար դատապարտյալի նկատմամբ սահմանված պարտականության կատարումից խուսափելը պետք է լինի չարամտորեն: Հատկանշական է, որ օրենսդիրը ո՛չ ՀՀ ՔՕ 70-րդ, ո՛չ ՀՀ ՔՕ 76-րդ հոդվածների շրջանակներում չի բացահայտում այն դեպքերը, երբ պարտականությունը կատարելուց խուսափելը պետք է դիտարկվի չարամիտ կոնկրետ դեպքում կոնկրետ պարտականությունը կատարելուց խուսափելու գործընթացում չարամտության հատկանիշի հաստատումը թողնելով դատարանի հայեցողությանը: Այդպիսով՝ առկա կարգավորումը խնդրահարույց է իրավական որոշակիության սկզբունքի տեսանկյունից. վերջինս ենթադրում է իրավահարաբերությունների կարգավորումը բացառապես այնպիսի օրենքներով, որոնք համապատասխանում են որակական որոշակի հատկանիշների, այն է՝ հստակ են, կանխատեսելի, մատչելի³: Նման պայմաններում հարց է ծագում. կարո՞ղ ենք արդյոք չարամտություն արձանագրել այն դեպքերում, երբ անձը խուսափել է ներկայանալ իր վարքագծի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմին՝ Պրոբացիայի ծառայություն, և ներկայացնել տուժողին պատճառաբանված վնասը հատուցած լինելը հավաստող փաստաթուղթը, և դա այն դեպքում, երբ իրականում անձը կատարել է դատարանի կողմից իր վրա դրված պարտականությունը և հատուցել է տուժողին պատճառված վնասը: Մեկ այլ օրինակ. դիցուք անձը պետք է վճարի տուժողին պատճառված

¹ Տե՛ս, օրինակ՝ Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2019 թվականի մարտի 29-ի ԿԴ3/0008/12/19 գործով որոշումը, Կոտայքի մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանի 2019 թվականի հուլիսի 4-ի ԿԴ2/0019/12/19 գործով որոշումը:

² Տե՛ս, օրինակ՝ Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի 2019 թվականի հոկտեմբերի 30-ի թիվ ԵԴ/0028/12/19 գործով որոշումը:

³ ՀՀ սահմանադրական դատարանը մի շարք որոշումներում (օրինակ՝ ՍԴՈ-630, ՍԴՈ-1142) անդրադարձել է իրավական որոշակիության սկզբունքին և գտել է, որ այն անհրաժեշտ է, որ համապատասխան հարաբերությունների մասնակիցները ողջամիտ սահմաններում ի վիճակի լինեն կանխատեսել իրենց վարքագծի հետևանքները և վստահ լինեն ինչպես իրենց պաշտոնապես ճանաչված կարգավիճակի անփոփոխելիության, այնպես էլ ձեռք բերված իրավունքների և պարտավորությունների հարցում:

վնասը, բայց մերժում է Պրոբացիայի ծառայության կողմից ներկայացված աշխատանքի առաջարկը: Բերված և նման այլ օրինակներում չարամտության հատկանիշը արձանագրելու համար **անհրաժեշտ է օրենքի մակարդակով սահմանել այնպիսի ուղենիշներ, որոնք կվկայեն պարտականությունը կատարելուց խուսափելու մեջ չարամտության հատկանիշի առկայության մասին:**

Տեսական գրականության մեջ առկա է ընդհանրական մոտեցում, համաձայն որի պարտականությունը չարամտորեն չկատարելը ենթադրում է դատապարտյալի կողմից պարտականությունը տևական ժամանակ չկատարելը:

Խ. Սիդը և Բ. Տեբարը վկայում են, որ իսպանական դատական համակարգում¹ պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելը դիտվում է որպես վերջին միջոց (last resort): Պարտականության չկատարման հիմքով վաղաժամկետ ազատումը կարող է վերացվել, եթե խախտումը չարամիտ է, այսինքն՝ անձի վարքագիծը թույլ է տալիս պնդել, որ առկա է հստակ կամք պարտականությունը չկատարելու համար²:

Ա.Ա. Գորշենինը, հիմնվելով Ռուսաստանի Դաշնության Գերագույն դատարանի պլենումի 2009 թվականի ապրիլի 21-ի «Պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատման, պատժի չկրած մասն ավելի մեղմ պատժատեսակով փոխարինելու դատական արակտիկայի վերաբերյալ» N 8 որոշման³ վրա, այն համոզմանն է, որ «չարամտորեն խուսափում» կարելի է դիտարկել այն դեպքերը, երբ անձն իր վարքագծի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմնի կողմից պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելը վերացնելու մասին գրավոր նախազգուշացումն ստանալուց հետո կրկին չի կատարում իր վրա դրված պարտականությունը⁴: Նշված մոտեցումը կիսում է նաև Ա.Ա. Ռիբակովը⁵:

Մենք ևս համակարծիք ենք նշված մոտեցմանը, քանի որ իր վարքագծի նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմնի կողմից պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելը վերացնելու մասին գրավոր նախազգուշացումից հետո դատական ակտով սահմանված պարտականությունը չկատարելը արդեն իսկ ենթադրում է անձի մոտ դիտավորության առկայություն:

Միաժամանակ, պարտականությունը կատարելուց չարամտորեն խուսափելու ցանկացած դեպք արդյո՞ք պետք է հանդիսանա պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու անվերապահ հիմք: Գտնում ենք, որ համաչափության սկզբունքի երաշխավորման տեսանկյունից անձի համար առավել ընդունելի է կոնկրետ իրավիճակում նոր պարտականությունների սահմանումը կամ փորձաշրջանի ժամկետի երկարացումը: Այլ կերպ՝ պարտականությունը կատարելուց չարամտորեն խուսափելու յուրաքանչյուր դեպք պետք է առանձին քննարկման առարկա դառնա, որի շրջանակներում դատարանը կգնահատի պարտականության կատա-

¹ Տե՛ս, օրինակ՝ Decision from the Audiencia Provincial Sevilla (sección 4ª). Auto 4 marzo 2004. Jur 2004/126268.

² Ավելի մանրամասն տե՛ս **José Cid & Beatriz Tébar** // Revoking early conditional release measures in Spain // European Journal of Probation, 4 (1): 112-124, 2012, by SAGE Publishing (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <http://dx.doi.org/10.1177/206622031200400110> (27.01.20)).

³ Տե՛ս **Постановление Пленума Верховного Суда РФ** от 21 апреля 2009 г. № 8 "О судебной практике условно-досрочного освобождения от отбывания наказания, замены неотбытой части наказания более мягким видом наказания".

⁴ Տե՛ս **Горшенин А. А.** Современные тенденции реализации норм об условно-досрочном освобождении от отбывания наказания // Альманах современной науки и образования, № 12 (31) 2009, ч. 2, էջ 36:

⁵ Տե՛ս **Рыбаков А. А.** Некоторые вопросы определения злостности нарушения условий досрочного освобождения от отбывания наказания (հասանելի է հետևյալ հղմամբ՝ <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-voprosy-opredeleniya-zlostnosti-narusheniya-usloviy-dosrochnogo-osvobozhdeniya-ot-otbyvaniya-nakazaniya> (27.01.20)).

րունից խուսափելու պատճառները (այդ թվում՝ անձի մոտ իր վրա դրված պարտականությունը կատարելու իրական հնարավորության առկայության կամ բացակայության հանգամանքը), տևողությունը և գործի համար նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքներ: Հատկանշական է, որ առաջարկվող մոտեցումը համահունչ է Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված թիվ Rec (2003) 22 հանձնարարականին¹:

Պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու պարտադիր հիմքերից **երկրորդն** այն է, որ անձը պետք է կատարի դիտավորյալ հանցանք: Ընդհանուր առմամբ ընդունելի և արդարացված համարելով օրենսդրի մոտեցումը, համայն որի՝ փորձաշրջանի ընթացքում նոր հանցանքի կատարումը պետք է հանգեցնի փորձաշրջանի դադարեցման՝ այդուհանդերձ հարց է ծագում. **արդյո՞ք դիտավորյալ հանցանք կատարելու փաստը պետք է հաստատվի դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած մեղադրական դատավճռով, որպեսզի դատարանը վերացնի պայմանական վաղաժամկետ ազատումը, թե՞ բավարար է անգամ վարույթն իրականացնող մարմնի ենթադրությունն այն մասին, որ անձը կատարել է դիտավորյալ հանցանք:** Անդրադառնալով բարձրացված հարցի վերաբերյալ տեսական գրականության մեջ առկա մոտեցումներին՝ նշենք, որ գերմանացի տեսաբանների պնդմամբ գերմանական փորձում առկա է ընդհանուր փոխըմբռնում այն մասին, որ փորձաշրջանը կարող է դադարեցվել առանց դատարանի կողմից անձի դատապարտման այն դեպքերում, երբ իրավախախտը խոստովանել է իր կողմից հանցանքի կատարումը²: Ընդ որում՝ խոստովանությունը կարող է լինել, օրինակ, պաշտպանի կամ դատավորի ներկայությամբ: Չնայած գերմանացի տեսաբանների մոտեցմանը՝ Գերմանիայի Սահմանադրական դատարանը գտել է, որ ընդհանուր առմամբ պայմանական ազատումը վերացնելը և անձին պատիժը կրելու ուղարկելը պահանջում են փորձաշրջանի ընթացքում կատարված ենթադրյալ հանցանքի համար դատապարտում³: Հիմքում ունենալով անմեղության կանխավարկածը՝ մենք ևս այն համոզման ենք, որ փորձաշրջանի ընթացքում դիտավորյալ հանցանքի կատարման հիմքով պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատելը կարող է վերացվել, եթե առկա է դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած մեղադրական դատավճիռ, որով հաստատվել է փորձաշրջանի ընթացքում դիտավորյալ հանցանքի կատարումը: Ընդ որում՝ ասվածը պետք է հավասարապես վերաբերի ոչ միայն դիտավորյալ, այլ նաև անզգույշ հանցանքին, քանի որ փորձաշրջանի ընթացքում նոր հանցանքի կատարման ուժով կարծես թե վերանում է դատարանի կողմից դատապարտյալի վերաբերյալ ձևավորված դրական կանխատեսումը, համաձայն որի՝ փորձաշրջանի ընթացքում անձը կդրսևորի պատշաճ վարքագիծ, և նրա կողմից կրկնահանցագործության ռիսկերը կլինեն նվազագույն: Այլ կերպ՝ փորձաշրջանի ընթացքում անզգույշ հանցանքի կատարումը պետք է դիտարկվի պատժից պայմանական վաղաժամկետ ազատումը վերացնելու պարտադիր հիմք:

¹ St´u Council Of Europe Committee Of Ministers Recommendation Rec (2003)22 of the Committee of Ministers to member states on conditional release (parole) (Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 2003 at the 853rd meeting of the Ministers' Deputies).

² St´u օրինակ **Ineke Pruin**, Recalling conditionally released prisoners in Germany, European Journal of Probation University of Bucharest, www.ejprob.ro, ISSN: 2006 – 2203, Vol. 4, No1, 2012, էջ 65:

³ St´u BVerfG NJW 05, 817:

SOME ISSUES ON JUDICIAL SUPERVISION OVER THE CONDITIONAL EARLY RELEASE (PAROLE)

Arpine Sargsyan

*Head of Anti-Corruption and Penitentiary Policy Development Department,
Ministry of Justice of the RA,
Post-Graduate Student at the YSU Chair of Criminal Law*

The article is devoted to the judicial supervision over the conditional early release (parole). The author has raised and analyzed some of the key issues related to the subject matter and presented suggestions for their solution: within the framework of the article, the discretionary and mandatory grounds of recalling conditional early release (parole) were discussed.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ СУДЕБНОГО НАДЗОРА ЗА УСЛОВНО-ДОСРОЧНЫМ ОСВОБОЖДЕНИЕМ

Арпине Саргсян

*Начальник департамента развития антикоррупционной
и пенитенциарной политики
Министерства юстиции РА,
аспирант кафедры уголовного права ЕГУ*

Работа посвящена судебному надзору за условно-досрочным освобождением. Автор выявил и проанализировал основополагающие проблемы, касающиеся предмета обсуждения, и предложил соответствующие решения. В рамках данной статьи рассмотрены вопросы дискреционных и обязательных оснований для отмены условно-досрочного освобождения.

Բանալի բառեր – *սլանդից սլանճանական վաղաժամկետ ազատում,
դատապարտիչ, դատական վերահսկողություն, փորձաշրջան*

Ключевые слова: *условно-досрочное освобождение, осужденный, судебный надзор, испытательный срок*

Key words: *conditional early release (parole), prisoner, judicial supervision, probation*